וטהרו לו פתחים קטנים וקא דייקת מינה טעמא דשלדו קיימת הא לאו הכי טהור אדרבה דוק מינה להאי גיסא שלדו קיימת הוא דטהרו לו פתחים קטנים הא לאו הכי פתחים קטנים נמי טמאין דכל חד וחד חזי לאפוקי חד חד אבר א"ל רבינא לרב אשי ר' יוחנן דאמר כמאן כר' אליעזר (א)דתנן אפר שרופין ר"א אומר שיעור' ברובע היכי דמי מת שנשרף ושלדו קיימת אמר אביי כגון ששרפו על גבי קטבלא רבא אמר כגון ששרפו על גבי אפודרים רבינא אמר [א]כגון דאיחרכי אחרוכי ת"ר (ב)[ב]המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה אמו טמאה לידה ואין חוששין שמא מגוף אטום באו רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו אין נותנין לה ימי טוהר מ"ט אימא הרחיקה לידתה מתיב רב יוסף (ג)[ג]המפלת ואין ידוע מה הפילה תשב לזכר ולנקבה ואי ס"ד כל כהאי גוונא אימא הרחיקה לידתה לתני ולנדה אמר אביי אי תנא לנדה הוה אמינא מביאה קרבן ואינו נאכל קמ"ל [ד]דנאכל אמר רב הונא [ה]הוציא עובר את ידו והחזירה אמו טמאה לידה שנאמר [1]ויהי בלדתה ויתן יד מתיב רב יהודה הוציא עובר את ידו אין אמו חוששת לכל דבר אמר רב נחמן [ו]לדידי מיפרשא לי מיניה דרב הונא לחוש חוששת ימי טוהר לא יהבינן לה עד דנפיק רוביה והא אין אמו חוששת לכל דבר קאמר אמר אביי אינה חוששת לכל דבר מדאורייתא אבל [ז]מדרבנן חוששת והא קרא קאמר מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא:

מתני' (ד)[ח]המפלת טומטום ואנדרוגינוס תשב לזכר ולנקבה טומטום וזכר אנדרוגינוס וזכר תשב לזכר ולנקבה טומטום ונקבה אנדרוגינוס ונקבה תשב לנקבה בלבד [ט]יצא מחותך או מסורס משיצא רובו הרי הוא כילוד (ה)יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו ואיזהו רוב ראשו משיצא פדחתו:

גמ' השתא טומטום לחודיה ואנדרוגינוס לחודיה אמר תשב לזכר ולנקבה טומטום וזכר אנדרוגינוס וזכר מיבעיא איצטריך מהו דתימ' הואיל וא"ר יצחק (ו)אשה מזרעת תחל' יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה אימא מדהאי זכר האי נמי זכר קמ"ל אימא שניהם הזריעו בבת אחת זו זכר וזה נקבה אמר ר"נ אמר רב [י]טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן או אודם אין חייבין על ביאת מקדש ואין שורפין עליהם את התרומה [כ]ראו לובן ואודם כאחד אין חייבין על ביאת מקדש אבל שורפין עליהם את התרומה שנאמר [2]מזכר ועד נקבה תשלחו

וטהרו לו פתחים קטנים. הפחותים מארבעה כשאר מתים שלמים שהגדולים מצילין על הקטנים דקיי"ל מת פתחו בארבעה אם הוא בבית כל הפתחים טמאים ואם פתח פחות מארבעה טהור והני מילי להציל את שאר פתחים אבל להוציא הא אמרי' פותח טפח מוציא הטומאה לכל שני והכי אמרי' במס' אהלות (פ"ג מ"ו) המת פתחו בארבעה בד"א להציל את הפתחים אבל להוציא את הטומאה בפותח טפח: **ר' יוחנן.** דפליג עליה דר"ש לקיש דבעי למימר דמת שנתבלבלה צורתו טמא דאמר כמאן כר' אליעזר: **ברובע.** רובע הקב: **קטבלא.** עור שלוק וקשה ואינה נשרפת עם המת: **אפודרא.** אבן שיש. ותרוייהו כגון שעשויות בית קיבול ומחיצות שאין העפר יכול להתפזר: **דאיחרך איחרוכי.** המת ולא נעשה אפר: **אין נותנין לה ימי טוהר.** דאע"ג דפשיטא לן דולד הוא: **אימר הרחיקה לידתה.** הרי כמה ימים שיצא רוב הולד לאברים וכבר עברו ימי טוהר שלה ולא ידעינן מאימת נמני: **ניתני ולנדה.** שכל דמים שתראה יהיו טמאים שלא יהיו לה ימי טוהר והכי איבעי ליה למיתני תשב לזכר ולנקבה ולנדה כלומר שבועיים דנקבה מטמאה בלא שום ראייה דדלמא נקבה הואי וימי טוהר לא יהיה לה שהרי כמה ימים שהתחילה לילד ויצא הרוב והיינו לנדה. ולקמן בהאי פירקא (דף ל.) מפרש למה הוזכר זכר שאם תראה לסוף ל"ד ותחזור ותראה ליום מ"א תהא מקולקלת עד יום מ"ח: **הוה אמינא מביאה קרבן ואינו נאכל.** דכיון דתני לנדה משמע דמספקא ליה אי ולד הוא אי לא קמ"ל מדלא תני לנדה אלא לזכר ולנקבה דודאי פשיטא לן דולד הוא ומביאה קרבן ונאכל ומיהו ימי טוהר לית לה אימר הרחיקה לידתה: **ויתן יד.** אלמא לידת יד קרויה לידה: **והא קרא קאמר.** רב הונא אלמא לידה דאורייתא קרי ליה: **מתני' לזכר ולנקבה.** ימי טוהר לזכר וימי טומאה דנקבה: **תשב לנקבה בלבד.** אפי' הוי טומטום זכר בתר נקבות אזלינן דכל ימי זכר בין לטומאה בין לטהרה מובלעים תוך של נקבה: **מסורס.** דרך מרגלותיו ולשון היפוך הוא כמו' סרס המקרא ודרשהו: **גמ' איצטריך.** אע"ג דטומטום לחודיה מספקינן בזכר ובנקבה היכא דאיתיליד זכר בהדיה נימא זכר הוא דמוכחא מילתא דהיא הזריעה תחילה קמ"ל: **לובן.** דומה לקרי: **אודם.** דומה לדם נדות: **אין חייבין על ביאת מקדש.** דלמא טהור הוא וקמייתי חולין בעזרה דאין זכר מטמא באודם ואין נקבה מטמאה בלובן: **ואין שורפין עליהם תרומה.** אלא תולין כי חזאי אודם איכא למימר זכר הוא ואין אודם מטמא בו ואי חזאי לובן איכא למימר נקבה היא ואין לובן מטמא בה הילכך תולין: **ראו אודם ולובן כאחד.** דממ"נ טמא אפ"ה לענין טומאת ביאת מקדש פטירי מקרבן כדמפרש טעמא:

שנשרף על גבי קטבלא. פי' עור שלוק היה בעור דפוס של אדם וצורתו דכי נמי נשרף עליו צורתו וחתוך אברים ניכרים: **אמר רב נחמן אמר רב טומטום ואנדרוגינוס כו'.** קסבר רב דאנדרוגינוס ספק זכר ספק נקבה הוא דאי בריה הוא לא יטמא לא בלובן ולא באודם אלא ודאי סבר ספקא הוא והא דפסיק רב בפרק הערל (יבמות דף פג.) כר' יוסי באנדרוגינוס לא כר' יוסי דמתני' דהתם דאמר מאכיל בחזה ושוק דזכר ודאי הוי אלא כרבי יוסי דברייתא דקאמר התם אנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים לידע אם זכר אם נקבה ולאו בריה בעלמא הוא אלא כלומר ספקא וכן משמע לישנא דלא הכריעו והיינו כמו שסובר רב בשמעתין ובפ' בתרא דיומא (ד' עד.) דקאמר כל חלב לרבות כוי וחצי שיעור ופריך איצטריך קרא לרבויי ספקא ומשני דכוי בריה הוי (א) האי בריה הוי בריה ממש ולא ספקא והקשה רבינו שמואל בחור דתניא בתוספתא דמס' בכורי' [פ"ב] הריני נזיר שזה איש או אשה הרי הוא נזיר ר' יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא ולא יכלו חכמים להכריע אם איש או אשה אבל טומטום אינו כן אלא ספק איש או אשה ואי לר' יוסי אנדרוגינוס נמי ספק במאי פליגי ת"ק והוא ועוד מאי אבל טומטום אינו כן וי"ל דלעולם ספק הוא ולא דמי לספק טומטום דבטומטום לא שייך למיתני ביה ולא הכריעו חכמים דאין כולן שוין דלפעמים כשנקרע נמצא זכר ולפעמי' נקבה וספק שלו יכול להתברר אבל אנדרוגינוס כולם או זכר או נקבה אבל לא הכריעו חכמים איזהו ונפקא מינה אם קידש טומטום אשה או נתקדשה ונקרע וגם לענין שופר אמרי' (ר"ה דף כט.) אנדרוגינוס מוציא את מינו טומטום אינו מוציא לא מינו ולא שאינו מינו ולא פליג ר' יוסי את"ק אלא מפרש מילתיה דת"ק או כולה ר' יוסי היא אי נמי פליגי וקאמר כיון דלא הכריעו חכמים אינו נזיר דלא היה בדעתו להיות נזיר אא"כ הוי זכר ודאי או נקבה ודאית וכיון דלא הכריעו הוי לעולם ספק: **שנאמר מזכר ועד נקבה זכר ודאי כו'.** תימה בשלמא טומטום איצטריך למעוטי כיון שיש טומטום שהוא זכר ויש טומטום שהוא נקבה ופטרו הכתוב כל זמן שהוא ספק כדממעט (ח) במעשר בהמה דקפץ אחד מן המנוין לתוכו עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק ולעיל (ט) גבי ספק בהרת קדמה לשער לבן דדריש לה מקראי בשלהי נזיר (דף סה:) אבל אנדרוגינוס למה צריך למעוטי כיון דסבר רב דספק הוי וכולן שוין קמי שמיא גליא אם זכר אם נקבה ואמאי ממעט ליה והכי פריך בבכורות בפ' על אלו מומין (דף מא: ושם) בסופו גבי הא דתניא כשהוא אומר למטה הזכר שאין ת"ל להוציא טומטום ואנדרוגינוס ופריך מני אילימא ת"ק קסבר אנדרוגינוס ספקא הוא אצטריך קרא למעוטי ספקא וי"ל דהתם פריך שפיר דממעט אנדרוגינו' מהזכר יתירא דכתיב גבי עולה ולהכי פריך אצטריך קרא למעוטי ספקא דכיון דקמי שמיא גליא אם נקבה הוי אמאי צריך למעוטי ואם זכר הוא (ב) בא למעוטי משום דמשונה משאר זכרים א"כ ש"מ דזכר הוא ולא ספק אבל הכא דכתיב מזכר ועד נקבה איכא למימר דממעט לה מטעם שהוא משונה והוי ספק משום דלא ידענא אי מזכר ממעט ליה והוי זכר או מנקבה ממעט ליה והוי נקבה ונראה לומר דתרי מיעוטי נינהו דהוי מצי למכתב מזכר ועד אדם או מנקבה ועד אדם ואתא חד לאנדרוגינוס וחד לטומטום אי נמי מההיא מיעוטא דממעטינן אנדרוגינוס ממעטינן נמי טומטום ולא נימא דתרי מיעוטי נינהו ואי מזכר ממעטינן להו איצטריך למכתב נקבה דלא נימא זכר למעוטי נקבה אתא או איפכא:

מסורת הש"ס

א) אהלות פ"ב מ"ב, ב) [לעיל יח. כד.], ג) [לקמן כט.], ד) [ב"ב קכז.], ה) [בכורות מו:], ו) ברכות ס. ע"ש [לעיל כה: לקמן לא. ע"ש], ז) [ב"ב קיט:], ח) [ב"מ ו: ז.], ט) [דף יט.],

◆

תורה אור השלם

1. וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֶּן יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה: בראשית לח כח

2. מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם: במדבר ה ג

◆

הגהות הב"ח

(א) תד"ה אמר וכו' דכוי בריה הוי ההיא ברי' הוי: (ב) ד"ה שנאמר וכו' זכר הוא ובא למעוטי:

◆

מוסף רש"י

יד חתוכה. מחותכת בצורתה בחיתוך אצבעות (לעיל יח.). **אמו טמאה לידה.** ותשב חומר זכר לימי טוהר וחומר נקבה לענין טומאה, דמחזקינן לה בלידה ודאית ליתן לה ימי טומאה וימי טהרה, דאמרינן הלך אחר הרוב ורוב נשים ולד מעליא ילדן אלא שנימוק (שם). **ואין חוששין שמא מגוף אטום באו.** לומר לא יהיו לה ימי טוהר שמא אינו ולד, דדילמא מגוף אטום הוא בא וקי"ל בהמפלת (כד.) דאינו ולד (שם). **המפלת ואין ידוע מה הפילה.** אם זכר אם נקבה, אבל יודעת היא שהוא ולד, **תשב לזכר ולנקבה.** ימי טוהר דזכר וימי טומאה דנקבה (לקמן כט.). **המפלת טומטום.** וכל זמן שלא נקרע מספקינן ליה בזכר ובנקבה, **ואנדרוגינוס.** שיש לו זכרות ונקבות, **תשב לזכר ולנקבה.** ימי טוהר דזכר וימי טומאה דנקבה, שתטמא שבועיים משעת לידתה אפילו אם לא תראה דם, ומשבועיים ואילך תשב על דמי טהרה אם תראה דם עד ארבעים ללידתה, דהיינו ל"ג ימי טוהר דזכר חסר ז' ימים שמנתה שבועיים לטומאה מספק (רשב"ם ב"ב קכז.). **יצא כדרכו.** לאפוקי היכא דיצא דרך מרגלותיו, דודאי לא חשיב ילוד עד יציאת רובו (בכורות מו:). **עד שיצא רוב ראשו.** מי שיצא רוב ראשו הוי ילוד, דאפילו החזירו ולא נולד עד לאחר ק' ימים (בס"מ: עד למחר) חשיב ילוד מיום ראשון וחשבינן לה ימי טומאה וטהרה מיום ראשון (שם).

עין משפט נר מצוה

עג א מיי' פ"ג מהל' טומאת מת הל"ט:

עד ב מיי' פ"י מהל' איסורי ביאה הל"ח סמג לאוין קיא טור"ד סי' קלד ועי' במ"מ:

עה ג מיי' שם הל"ט סמג שם טוש"ע שם סעי' ט וע' במ"מ הלי"א שהניח להרמב"ם בצ"ע שלא הביא דין הרחיקה לידתה:

עו ד מיי' פ"א מהל' מחוסרי כפרה הל' ו ז:

עז ה מיי' פ"י מהל' איסורי ביאה הל"ז [ופ"ג מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ט] סמג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קלד סעי' יא:

עח ו ז מיי' שם הל"ז:

עט ח מיי' שם הל"ח סמג שם טוש"ע שם סעיף ח:

פ ט מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעי' י:

פא י כ מיי' פ"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה ז:

◆

פירוש רב האי גאון

פדחתו. פי' מצח בלשון מקרא ופדחת בלשון חכמים:

◆

תוס' הרא"ש

אנדרוגינוס וזכר מיבעיא איצטריך סד"א כו'. והאי טעמא לא שייך אלא בטומטום ונקט אנדרוגינוס אטו טומטום: קמ"ל שניהם הזריעו בבת אחת. אע"ג דהך מילתא שמעינן כבר לעיל ממתניתין דסנדל האיכא לעיל שינויא אחרינא שאם תלד נקבה קודם שקיעת החמה כו' דמנינן תחלת נדה מן הראשון ותחלת נדה מן האחרון: **ראו** לובן ואודם כאחת כו'. וסבירא ליה דספק זכר ספק נקבה הוי הלכך שורפין עליו את התרומה דממה נפשך טמא ודאי אבל אי בריה הוי אינו מטמא לא בלובן ולא באודם ותימה דבפ' הערל משמ' דסבר רב דבריה הוי דתנן התם ר' יוסי ור"ש אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה וקאמר רב ליתא למתניתין מקמי ברייתא דתניא ר' יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמה ולא הכריעו בו [חכמים] אם זכר אם נקבה ופשיט התם דהילכתא כר' יוסי באנדרוגינוס והרכבה ומסתמא פסק כר' יוסי דברייתא דחשיבא ליה עיקר וי"ל דהא דקאמר התם ר' יוסי דאנדרוגינוס בריה הוא לא שיהא בריה בפני עצמו לא זכר ולא נקבה דא"כ מאי לא הכריעו בו חכמים אלא ודאי ספיקא בעלמא הוא והא דקאמר התם רב אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה משני מקומות שנאמר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה איזהו זכר שיש לו שני משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס לא בשביל דחשיב ליה זכר ודאי אלא גזירת הכתוב הוא. וכן בפ' אותו ואת בנו דקאמר ר' יוסי כוי בריה בפני עצמו הוא ולא הכריעו בו חכמים אם חיה אם בהמה. ההיא בריה הוי נמי ספיקא מדקאמר בפ' כסוי הדם כוי אין שוחטין אותו ביו"ט ואם שחטו אין מכסין את דמו ואי בריה ממש קאמר שאינו לא חיה ולא בהמה א"כ לא שייך ביה כסוי אלא ודאי ספיקא הוי וכן מוכח לשון הכריעו אבל בריה דפ' בתרא דיומא הוי בריה ממש דקאמר התם כל חלב לרבות כוי ופריך כוי

תוס' הרא"ש (המשך)

ספיקא הוי איצטריך קרא למעוטי ספיקא. ומשני קסבר האי תנא כוי בריה בפני עצמו הוא. וכן בפ"ק דחגיגה דקאמר כל זכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס וקאמר בשלמא אנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא אלא טומטום ספיקא הוי מכלל דבריה דקאמ' בריה ממש ולא כמו בריה דר' יוסי. ומיהו בתוספתא דמס' ביכורים משמע דר' יוסי סבר דאנדרוגינוס הוי בריה ממש דקתני ר' יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא ולא יכלו חכמים לעמוד עליו ולהכריע אם איש או אשה אבל טומטום אינו כן אלא או ספק איש או ספק אשה מכלל דאנדרוגינוס לאו ספקא הוא וי"ל לדעולם ספיקא הוא אלא דאין ספיקו כעין ספיקא דטומטום דאנדרוגינוס אין בו הכרעה לידע אם איש או אשה לפי שכולם שוין אבל טומטום יש שהוא זכר ויש שהוא נקבה וספיקו יכול להתברר שאם יקרע ימצא זכר או נקבה ונפקא מינה אם קדש אשה או נתקדש ונקרע ונפקא מינה נ"כ לגבי שופר וכיוצא בו כדאמרי' אנדרוגינוס מוציא את מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו: **שנאמר** מזכר ועד נקבה זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס. ותימה כיון דאנדרוגינוס ספיקא הוי איצטריך קרא למעוטי ספיקא דהכי פריך בפ' אלו מומין בבכורות גבי אנדרוגינוס ופ' בתרא דיומא גבי כוי ובכריתות פרק דם שחיטה ובפ"ק דחולין גבי תחלת הציבור שבזה ושבזה בשלמא טומטום איצטריך שיש מהן זכר ויש מהן נקבה ופטרו הכתוב כשהוא ספק אפילו אם יקרע אח"כ ויתברר ספיקו למפרע וכן גבי קפץ אחד מן המנויין לתוכו כולן פטורין דממעט עשירי ספק ולעיל גבי קדמה בהרת לשער לבן דדריש ליה מקרא בסוף נזיר איצטריך קרא לאוורי לן בספק הנארע מה יהא דינו אבל באנדרוגינוס אין בו שום ספיקא שכולן שוין וגבי שמיא גליא אם הוא זכר אם נקבה וי"ל דהא דמיעטיה הכא לאו משום ספיקא דספיקא קמי שמיא ליכא אלא משום דהוי זכר משונה או נקבה משונה ולדידן הוא דמספקא לן משום דתרי מיעוטי כתיבי זכר ונקבה ואתא חד מינייהו לטומטום למעוטי טומטום וחד מינייהו למעוטי אנדרוגינוס ולא ידענא אם אנדרוגינוס הוא זכר ומיעטיה מזכר ונקבה למעוטי טומטום או נקבה הוי ומיעטיה מנקבה וזכר למעוטי טומטום והא דפריך בפ' אלו מומין גבי אנדרוגינוס איצטריך קרא למעוטי ספיקא ולא אמרינן דמיעטיה משום דהוי זכר משונה י"ל דהתם פריך שפיר משום דמיעטיה מהזכר יתירה דכתיב גבי עולה ופריך מני אילימא ת"ק ספיקא הוי איצטריך קרא למעוטי ספיקא ואי מיעטיה משום דזכר משונה הוי א"כ תיפשוט דזכר הוי ולא ספיקא א"נ י"ל דבלאו טומטום איצטריכי הני תרי מיעוטי לאנדרוגינוס דאי הוה כתיב זכר לחודיה לא הוה ממעטינן מיניה אנדרוגינוס משום דמספקא לן דילמא נקבה הוא וזכר הוה מוקמינן לדרשא אחריתי וכן נמי אי הוה כתיב נקבה לחודה אבל השתא דכתיב תרווייהו ממה נפשך נתמעט אנדרוגינוס בין שהוא זכר בין שהוא נקבה ועי"ל דלטומטום לחודיה צריכי תרווייהו למעוטי ספיקא דידיה מדין זכר אם אח"כ נמצא זכר (או נקבה) או מדין נקבה אם אח"כ נמצא נקבה וסבר רב הונא דשקולין הן